

О.О. Школьний, д-р екон. наук, професор
завідувач кафедри менеджменту ЗЕД
Уманський національний університет садівництва,

УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Узагальнено формулювання поняття «розвиток»; «управління розвитком підприємства»; обґрунтовано підходи до управління розвитком підприємств аграрної сфери в умовах економічної нестабільності.

***Ключові слова:** управління, підприємство, розвиток, принципи, система.*

Постановка проблеми. Однією з основних проблем ринкової трансформації аграрного сектора є формування ефективного механізму управління розвитком сільськогосподарських підприємств. Ринкові перетворення поставили сільськогосподарських товаровиробників перед необхідністю самостійно забезпечувати конкурентоспроможність і здатність своєчасно адаптуватися до нестабільного ринкового середовища. Економічні, техніко-технологічні й соціальні зміни, що відбуваються нині в суспільстві, істотно підвищують значимість теорії управління розвитком сільськогосподарських підприємств, вимагаючи відповідного наукового забезпечення.

Існує ряд публікацій присвячених розвитку де представлені різні варіанти вирішення окремих задач управління розвитком. Однак, наявні розробки мають узагальнений рекомендаційний характер, не створюють системного уявлення про управління розвитком та не враховують галузеву специфіку діяльності підприємств.

Суттєвий внесок у розробку теоретико-методологічних і прикладних аспектів проблеми управління розвитком сільськогосподарських підприємств зробили такі вітчизняні вчені як В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, О.Д. Гудзинський, Й.С. Завадський, М.Й. Малік, О.О. Школьний, О.В. Шубровська, В.В. Юрчишин та ін. Серед зарубіжних дослідників проблем організаційного розвитку – І. Ансофф, І. Адісес, М. Армстронг, Р. Бекхард, Дж. Л. Гібсон, Д.М. Іванцевич, Д.Х. Доннелі, Р.Л. Дафт, Р.А. Фатхутдінов та ін.

Водночас проблеми та особливості управління розвитком аграрних підприємств в умовах економічної нестабільності у науковій літературі висвітлені недостатньо, що ускладнює практичні аспекти реалізації аграрного менеджменту в умовах криз.

Мета. Виходячи з вищевикладеного, метою дослідження стало на основі визначення і систематизації чинників дестабілізації обґрунтувати підходи до управління розвитком підприємств аграрної сфери в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах економіки України все більшої актуальності набувають питання розвитку підприємств, їх спроможності достатньо швидко й з мінімально необхідними витратами реагувати на потреби ринку та зміни зовнішнього і внутрішнього середовища.

Проте, в Україні теорія та практика управління розвитком підприємств ще не посіли належного місця. Більшість керівників та власників підприємств змінюють свою ціннісну орієнтацію від виживання на ринку до розвитку підприємства, що передбачає чітке визначення цілей, виділення пріоритетів, означення напрямів розвитку. Однак, недосконалість існуючих методів і процесів управління підприємством, відсутність цільової орієнтації на вирішення певних проблем значною мірою обмежує наявні передумови розвитку. На сьогоднішній день науковці розглядають лише окремі аспекти управління розвитком, але не приділяють достатньої уваги створенню та обґрунтуванню цілісної системи управління розвитком підприємства [5].

У науковій літературі має місце досить широке і неоднозначне трактування поняття «розвиток». Його визначення найчастіше розглядаються авторами в тій площині, в якій вони працюють.

Так, у Великому економічному словнику наводиться визначення розвитку підприємства, згідно якого «розвиток – це довгострокова програма вдосконалення можливостей підприємства вирішувати різні проблеми та спроможностей до оновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою виробництва» [4, с.542].

О.В. Козлова [15] відзначає, що розвиток – це планомірний динамічний процес постійного вдосконалення продуктивних сил та виробничих відносин.

Р.А. Фатхутдінов [16] розглядає розвиток як процес вдосконалення системи на основі механізму конкуренції, законів відтворення, розвитку потреб, економії часу, що забезпечує виживання системи.

Р. Акофф [3] розмежовує поняття розвиток та зростання, зазначаючи, що зростання може супроводжувати розвиток або спостерігатися без нього. На відміну від зростання, розвиток – це не умова або стан, що визначається рівнем наявних ресурсів, а процес в якому збільшуються можливості виробничо-економічної системи задовольняти свої бажання або інших систем та індивідів, пов’язаних з нею.

М.Д. Аістова і Л.Г. Мельник розкриває поняття «розвиток» як явище, так на думку М.Д. Аістової [1] розвиток означає випереджаючі стратегії, які дозволяють реагувати на зміни у випадку їх виникнення. Відповідно Л.Г. Мельник [9] визначає розвиток як результат синергетичного ефекту прояву трьох основних властивостей системи: необоротності, спрямованості і закономірності.

Група авторів: Б.Л. Кучин, І.В. Алексєєв, Р.А. Єрмейчук та В.А. Забродський розглядають розвиток як кількісні, структурні та якісні зміни. Так, В.А. Забродський [8] розглядає розвиток економіко-виробничих систем як процес переходу у новий якісний стан за рахунок накопичення кількісного потенціалу, зміни та ускладнення структури та складу, в результаті чого накопичується її опір руйнівним впливам зовнішнього середовища та ефективність функціонування. В свою чергу Р.А. Єрмейчук [7] визначає розвиток як збалансовані кількісні, структурні і якісні зміни, які відповідають цілям підприємства і враховують обмеження, що накладаються зовнішнім середовищем і потенціалом підприємства. Відповідно, І.В. Алексєєв [2] розвиток системи – це кількісні та структурні зміни, що забезпечують перехід до нового якісного стану. Б.Л. Кучин [10] зазначає, що розвиток – це взаємопов’язані зміни якісних, кількісних та структурних категорій в системі.

Досліджуючи процес управління підприємством, необхідно встановити сутність категорії «управління», яке в економічній літературі неоднозначне (таблиця).

Із вище сказаного, можна зробити висновок, що в економічній літературі не існує єдиного підходу щодо тлумачення категорії «управління».

Управління розвитком підприємств має на меті переміщення системи з одного стану в інший з новими якісними характеристиками, тоді як управління підприємством забезпечує переведення підприємства з початкового стану до стану, який мінімально відхиляється від початкового (перебуває у заданих межах зміни інтегрального показника розвитку підприємства).

**Еволюція трактування «управління»
в економічній літературі**

Джерело	Трактування терміна
Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера [6]	Управління – це елемент, складова виробничих, підприємницьких та інших відносин, що ставлять своїм завданням координувати, погоджувати діяльність людей і трудових колективів щодо організації виробництва матеріальних благ, їх розвитку, реалізації, продажу, споживання
Кузьмін О.Є. Основи менеджменту [11]	Управління – цілеспрямована дія на об’єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв’язку зі зміною обставин
Універсальний словник економічних термінів: Навчальний посібник [12]	Управління – систематичний вплив на об’єкт підприємство, організацію або його підрозділи) з метою забезпечення його життєдіяльності, злагодженої роботи і дослідження кінцевого результату. С. 319.
Менеджмент. Словник-довідник: Навч. посіб. для студ. ВНЗ [14]	Управління – це вся діяльність, пов’язана з контролем руху ресурсів. Стосовно господарської одиниці в поняття управління включають і всі допоміжні функції, необхідні для ведення бізнесу. С.458

Науковий інтерес для обґрунтування концепції управління розвитком підприємства є у дослідженнях Р.В. Фещур і В.Ю. Самуляк, де стверджується, що «...проблема управління розвитком підприємства є складною та багатофакторною, яка складається з цілого спектра задач, які визначають спектр комплексних підходів до її вирішення» [17, с.105]. Виходячи з цього, автори під управлінням розвитком (керуванням розвитком) сприймають «...процес або підтримки підприємства у плановому розвитку, або штучної зміни еволюційного вектора розвитку для досягнення мети цілі існування системи – формування адекватного умовам, що стохастично змінюються, рівня конкурентоспроможності і забезпечення тривалої присутності підприємства в економічному просторі національної або світової економіки [17, с.106]. О.В. Раєвнева в поняття «управління розвитком» вкладає процес «...усунення протиріч, що

виникають на двох рівнях – між генетичною схильністю підприємства до розвитку й орієнтирами розвитку та між сформованою моделлю розвитку підприємства і стохастичними флуктуаціями зовнішнього або внутрішнього середовища, що або змінюють управління про образ майбутнього розвитку, або провокують несподівану зміну стадії чи фази циклу розвитку підприємства» [13, с. 213–216]. При цьому у дослідженнях Р.В. Фещур і В.Ю. Самуляк сам процес спирається на наявність потенціалу підприємства, що визначає модель розвитку та залежить від досконалості процесу управління [17, с. 106].

Для ефективного функціонування системи управління розвитком підприємства необхідно здійснити розробку відповідного методичного забезпечення щодо реалізації функцій управління блоку саморозвитку. Недосконалість наукових розробок з оцінки розвитку підприємства не дозволяє здійснити чіткий та однозначний вибір альтернативних напрямів розвитку як в процесі планування, так і встановити ефективність діяльності підприємства, ступінь досягнення поставлених цілей, змін у діяльності підприємства внаслідок удосконалення шляхом порівняння фактичних та планових показників за визначеними напрямками розвитку підприємства, оцінити зовнішні й внутрішні прояви розвитку підприємства. У зв'язку з цим, виникає задача розробки методичного забезпечення оцінки розвитку, конкурентоспроможності і потенціалу підприємства [5].

Також на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється мотивації працівників, які здійснюють управління розвитком підприємства, й робітників задіяних у впровадженні та використанні інновацій, що призводить до погіршення сприйняття ними інноваційних змін, зменшення продуктивності праці та погіршенню результатів від реалізації обраного напрямку розвитку [5].

Висновки. Україна переживає складні процеси становлення соціально орієнтованої ринкової економіки, які потребують дослідження та формування нової ефективної системи управління соціально-економічним розвитком підприємств. Так, перед підприємствами постає значна соціальна місія – їх розвиток сприяє прискоренню економічного розвитку держави, що дає змогу нейтралізувати безробіття та інші негативні явища ринкової економіки та забезпечити ефективний шлях самореалізації людини. Перед державою постає не менш важливе завдання – сприяння створенню сучасного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до

саморозвитку, який має забезпечити міцні підвалини утвердження України як високорозвинутої, соціально орієнтованої держави ринкового типу.

Бібліографічний список: 1. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / М.Д. Аистова. – М.: Альпина Паблицер, 2002. – 287 с. 2. Алексеев И. В. Экономический механизм управления развитием предприятия / И.В. Алексеев, Л.П. Белонога, В.И. Михайловский, С. В. Паранчук. – Львов: Світ, 1991. – 154 с. 3. Акофф Р.Л. Планирование будущего корпорации / Р.Л. Акофф. – М.: Прогресс, 1985. – 328 с. 4. Большой экономический словарь: 26500 терминов / [сост. А.Н. Азрилиян и др.]. – Изд. 7-е, доп. – М.: Институт новой экономики, 2008. – 1471 с. 5. Бурмака М.М. Управління розвитком підприємства на прикладі підприємств будівельної галузі): [монографія] / М.М. Бурмак, Т.М. Бурмак. – Харків: ХНАДУ, 2011. – 204 с. 6. Дяків Р. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. Дяків. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с. 7. Єрмейчук Р.А. Сутність і зміст процесів розвитку підприємства / Р.А. Єрмейчук // Управління розвитком. – №. 1. Х.: ХДЕУ, 2003. – С. 74–76. (60). 8. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 72 с. 9. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития / Л.Г. Мельник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с. 10. Кучин Б.Л. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость / Б.Л. Кучин, Е.В. Якушева. – М.: Экономика, 1990. – 157 с. 11. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К.: Академвидав, 2003. – 414 с. 12. Коломойцев В.Е. Універсальний словник економічних термінів: навч. посібник / В.Є Коломойцев. – К.: Вид-во «Молодь», 2000. – 384 с. 13. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О.В. Раєвнева. – Харків, 2006. – 496 с. 14. Стеченко Д.М. Менеджмент. Словник-довідник: навч. посібник для студ. ВНЗ / Д.М. Стеченко, А.В. Григорович, А.П. Дука. – Хмельницький: Видавництво «Поділля», 2004. – 587 с. 15. Управление социалистическим производством: словарь / [сост. О.В. Козлова]. – М.: Экономика, 1983. – 336 с. 16. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: [учебник] / Р.А. Фатхутдинов. – 2-е изд., исправ. И доп. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 544 с. 17. Фещур Р.В. Управління розвитком

машинобудівних підприємств / Р.В. Фещур, В.Ю. Самуляк // Видавництво Львівської Політехники, 2008. – № 624. – С. 100–109.

А.А. Школьный. Управление результативного развития предприятий. Обобщены формулировки понятия «развитие»; «управление развитием предприятия»; обоснованы подходы к управлению развитием предприятий аграрной сферы в условиях экономической нестабильности.

Ключевые слова: управление, предприятие, развитие, принципы, система.

A.A. Schkolny. Effective management development enterprises. Generalized the formulation of the concept of "Development"; "Company development management"; grounded the approaches to the management of enterprise development of agrarian sector in times of economic instability. Ukraine going through a complex processes of formation of a social market economy that need study and formation of a new effective system of socio-economic development of enterprises. The problem of development management enterprise is a complex and multifactorial that consist of the whole spectrum of tasks that define the range of integrated approaches to decision it. Therefore, the control of development refers to "... the process or planned in support of enterprise development, or artificial evolutionary change in direction of development to achieve the goals, objectives existence of the system - the formation of adequate conditions that stochastically changing the competitiveness and ensure continued presence of enterprise in the economic space of the national or global economy.

Key words: management, enterprise development, principles, system.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2016 р.